

Doplňěk 6 obsahuje nové téma, které je rovněž nutno nastudovat

Antroponyma v toponymech

Antroponyma mají při tvoření toponym významnou úlohu. Zaměříme se na tvoření oikonym, anoikonym a připomeneme též urbanonyma. (Termíny anoikonymum a oikonymum byly vyloženy v úvodních přednáškách a jsou uvedeny též ve skriptech a v NESČ; k termínu urbanonymum viz NESČ.)

Oikonyma

V jejich rámci se antroponyma uplatňují především ve dvou typech, a to v tzv. vlastních jménech místních obyvatelských (včetně jmen zvolených podle skupinové přezdívky obyvatel) a ve vlastních jménech posesivních (k nim viz NESČ).

Vlastní jména obyvatelská, tj. jména vzniklá ze jména obyvatel příslušného lidského sídla: **v nich antroponyma označují 1) jméno někdejšího kmenového náčelníka, hlavy rodu nebo otce rodiny** (především oikonyma se sufixy *-ice*, *-ovice*, např. *Litoměřice*, *Ivanovice* 'ves lidí L'utomírových, Ivanových' < obyvatelské jméno *L'utomirici*, *Ivanovici* 'lidé L'utomírovi, Ivanovi' < *L'utomír*, *Ivan*), **2) rodné jméno příslušníků rodové občiny** (pouhý tvar ak. pl., např. *Semily* 'rodina Semilova' < osobní jméno *Semil*), **3) jméno jejich obyvatel** (*Mezilesice* 'ves lidí bydlících mezi lesy' < *Mezilesici* 'lidé bydlící mezi lesy', *Moravany* 'ves lidí, kteří přišli od řeky Moravy' < *Moravěné* 'lidé, kteří přišli od řeky Moravy'), **4) přezdívku obyvatel, často ironickou, kterou osadníkům dali jejich sousedé** (*Hrdlořezy* 'ves Hrdlořežů' < přezdívka *Hrdlořezi*), viz NESČ – Vlastní jméno místní přezdívkové.

Vlastní jména posesivní, tj. jména vyjadřující příslušnost k určité osobě. Antroponymum v nich obsažené mohlo označovat zakladatele, prvního majitele, rychtáře neb význačného osadníka daného sídla. **Nejčastější typy: 1) Litomyšl** (< osobní jméno *L'utomysl* + starobylá posesivní přípona *-jъ*; koncové *-sl* se před měkkou souhláskou měkčilo v *šl*. Jméno znamenalo 'L'utomyslův', tj. hrad, majetek atd.). **2) Suffixy -ov, -ín** (*Benešov* < *Beneš* + *-ov* 'Benešův', tj. hrad apod., *Manětín* < *Maňeta*, *Maňata* + *-ín* 'Maňatův, Manětův', tj. dvorec). Posesivních sufixů je však mnohem více, viz literaturu níže uvedenou. **3) Vztah k osobě se vyjadřoval též posesivními adjektivy: Francova Lhota** (< osobní jméno *Franc*).

Anoikonyma

Antroponyma v nich využitá vyjadřovala posesivitu nebo jiný vztah k osobě: 1) skutečné vlastnictví (rybník *Barbora*, louka *Beneška*, *Gregorova skála* – objekty nazvané podle svého majitele), **2) dočasné vlastnictví, pronájem** (*Novákovo pole*), **3) podíl na budování pojmenovaného objektu** (*Hošpeska* – pozemek kdysi vyměřoval ing. Hošpes, *Blažejovská* – alej nazvaná po dělníku Blažejovi, který tam často pracoval), **4) pojmenování podle majitele blízkého objektu** (*Liškova cesta* – cesta nazvaná podle majitele okolního pozemku, *U Karáskových* – pole u usedlosti rodiny Karáskovy), **5) podle události, jejímž účastníkem byla osoba** (*Herodkův žlábek* – les, v němž zabil Herodek chlapce, *U Haničky* – místo u rybníka, kde se utopila Hanička).

Výraznou skupinu toponym utvořených z antroponym představují tzv. **honorifikační toponyma** (honorifikační toponymum je toponymum/vlastní jméno zeměpisné dané na počest určité osoby, skupiny osob atd., podrobněji viz NESČ). Honorifikační toponyma najdeme ve všech druzích toponym; velmi častá jsou od 18. století v oikonymech (*Františkovy Lázně*, *Havlíčkův Brod*, v době totality byl *Zlín* přejmenován na *Gottwaldov*) a urbanonymech (*Václavské náměstí*, *Nerudova ulice* – není třeba dodávat další příklady, neboť urbanonyma jsou honorifikační velmi často, a to po celém světě). V anoikonymech se honorifikační jména příliš neuplatňují, protože anoikonymické objekty většinou

nesplňují požadavek reprezentativnosti, který je – v případě uctění významné osoby – nutný (nelze pojmenovat po nějaké významné osobnosti bezvýznamný objekt). **A na závěr jeden konkrétní příklad z období před rokem 1989.** V jednom malém městečku navrhl jeden člen národního výboru, aby pojmenovali ulici po tehdy velmi populární a úspěšné tenistce M. Navrátilové. Ovšem k dispozici byla jen úzká a špatně vydlážděná ulička, kam místní chodili venčit psy. Proběhla diskuze a nakonec zvítězil rozumný názor většiny, že by tento akt M. Navrátilovou spíše urazil, než potěšil.

Podrobněji NESČ; Lutterer, I. – Šrámek, R.: Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 1997; Pleskalová, J.: Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku, 1992.

Pro naše potřeby stačí toto základní poučení. Literaturu uvádím jen pro případné (dobrovolné) zájemce.